

NVWOA *Nieuwsbrief*

augustus 2004, jaargang 9, nr. 3

Redactieadres: Hans de Groot Jeanne d'Arclaan 250 1183 BG Amstelveen tel.: 020 – 647 53 49 e-mail: hansvaio@planet.nl

In deze Nieuwsbrief...

- Conferentie Horoscopes and History
- Een nieuw programma voor de NVWOA?
- *Een discussie op 1 mei 2004, ingeleid en samengevat door Wout Heukelom*

Horoscopes and History

Verslag van de conferentie

Op 26, 27 en 28 juli 2004 vond aan de Universiteit van Amsterdam de internationale conferentie Horoscopes and History plaats, georganiseerd door Dr. Kocku von Stuckrad, Leerstoel Geschiedenis van de hermetische filosofie en verwante stromingen.

Op het programma stonden lezingen door wetenschappers zowel als astrologen over de rol die horoscopen kunnen vervullen als bronnen in historisch onderzoek. Ook het publiek bestond uit wetenschappers, voornamelijk historici, een enkele b-wetenschapper en verder 'echte' astrologen. Het was een boeiende conferentie, zowel als verschijnsel op zichzelf - astrologie en de universiteit, dat is in Nederland in elk geval een zeldzame combinatie - als door de inhoud van de lezingen, die lieten zien hoe historici met horoscopen omgaan. De vraag 'werkt het of werkt het niet?' die in het verleden zoveel aandacht heeft gekregen speelt hier niet, al mag daaruit niet worden afgeleid dat astrologie door historici als wetenschappelijke methode wordt geaccepteerd. Helaas moet gezegd worden dat de presentatie van veel sprekers te wensen overliet. Het woordelijk voorlezen van vele pagina's tekst boeit na verloop van tijd alleen nog de specialisten onder de toehoorders. Het ligt in de bedoeling om de volledige teksten te publiceren in boekvorm, onder de titel Horoscopes and History in de reeks Religion and Society (editors: Gustavo Benavides & Kocku von Stuckrad, Berlin & New York: Walter de Gruyter). De verwachting is dat het boek medio 2005 zal uitkomen.

De korte verslagen hieronder zijn zo volledig als mijn aantekeningen toelaten.

1: Horoscopen als geschiedkundige bron

The Horoscope as Historical Source

door dr. Peter Schiller, (kunsthistoricus)

In deze lezing ging het over voorbeelden van horoscopen voor de bouw van openbare gebouwen in Regensburg en Freiburg. Bij het opnieuw berekenen van deze horoscopen blijken onjuistheden voor te komen die niet altijd zijn te verklaren uit

onvolkomenheden in de toen gebruikte tabellen. Kennelijk trachtte men soms een horoscoop te creëren die op gunstige vooruitzichten voor het betreffende gebouw zou wijzen. De befaamde 'Kaart van Columbus', is een combinatie van zeekaart en horoscoop, aanwezig in de Nationale Bibliotheek in Parijs. De planeetfiguratie in de horoscoop blijkt bij nadere analyse te gelden voor zonsopgang op Goede Vrijdag van een jaar ten tijde van de veronderstelde Zondvloed. Kennelijk heeft de opsteller geprobeerd om de horoscoop van de ontdekking van de Nieuwe Wereld van enkele betekenisvolle standen te voorzien...

What wil happen next?

James Hershel Holden MA, (Research Director, AFA)

De lezing biedt een overzicht van voornamelijk Romeinse keizers in wier leven volgens de historische bronnen de belangrijke gebeurtenissen netjes overeenkwamen met wat volgens geboorte- zowel als electiehoroscopen te verwachten was. Alle vormen van astrologie betreffen volgens hem uiteindelijk de vraag 'Wat zal er gaan gebeuren?' en zijn dus eigenlijk allemaal vormen van uurhoekastrologie.

On Dividing the Sky

Dr. Rüdiger Plantiko (wiskundige, natuurkundige, Egyptoloog)

De lezing biedt een interessant, zijn het nogal technisch overzicht van de ontwikkeling van het huizensysteem in vroeger eeuwen. Huizensystemen die gebruik maken van positiecirkels verdienen uit wiskundig oogpunt de voorkeur. Dit geldt met name voor Placidus en Regiomontanus. (Dat zei de oude Cornelis Gorter trouwens ook al. HvO) Overigens draagt het Placidussysteem die naam eigenlijk ten onrechte. Dit systeem werd uitgevonden door ene Maginus. Placidus gaf alleen de tabellen uit. Interessant is nog dat het huizensysteem van Haly Abenragel (uit 1050) later in Nederland opnieuw werd uitgevonden binnen de WvA, waar het bekend werd als het Ascendant-Parallel-Cirkel systeem.

The Historiography of Astrology: A Diagnosis and Prescription

Dr. Patrick Curry (Bath Spa College)

Deze lezing was een pleidooi om bij antropologisch onderzoek van de astrologie recht te doen aan de beleving van de astroloog zelf bij het uitoefenen van zijn vak. De weerstand die een wetenschapper kan voelen tegen het zich inleven in de astroloog zegt wellicht iets over de onderzoeker zelf.

2: Horoscopen in de Oudheid

Sulla's horoscope?

Prof. Dr. Wolfgang Hübner (Münster)

Veel horoscopen uit de Oudheid zijn anoniem overgeleverd. Veelal waren zijn ze van hooggeplaatste personen, Romeinse keizers bijvoorbeeld, en was het verboden diens naam erbij te vermelden. Pogingen om deze te identificeren hebben geleid tot een waar 'horoscopen-jagen' met computerberekeningen. Hierbij is gedegen kennis nodig van de destijds gebruikte rekenmethoden, tabellen en ook van de discrepanties als gevolg van minder ver ontwikkelde astronomische kennis en bewuste manipulatie om de horoscoop wat mooier te maken. De oudste op die manier geïdentificeerde horoscoop is die in Firmicus Maternus' *Mathesis* 6,31,1 en komt na herberekening overeen met 22 mei 138 BC, 16.00 te Rome, met dien verstande dat de Saturnuspositie die is van een jaar eerder! Gaat men er vanuit dat dit een foutje van de vroegere astroloog of misschien een fout in zijn tabel is geweest, dan kan deze horoscoop worden toegeschreven aan de Romeinse keizer Sulla.

What was Agrippina waiting for?

Prof. Josèphe-Henriette Abry (Lyon)

Agrippina vergiftigde Claudius, om Nero keizer te doen worden. Na de dood van Claudius verhinderde zij echter enige tijd dat het nieuws bekendgemaakt werd. Abry argumenteert dat het tijdstip van de bekendmaking op astrologische gronden gekozen werd. De geboortehoroscoop van Nero was dermate ongunstig dat men zijn succes als keizer twijfelachtig achtte. Om zijn kansen te verbeteren zou aan de hand van een electiehoroscoop het beste tijdstip bepaald zijn om hem als keizer te lanceren en dat tijdstip moest worden afgewacht.

The Emperor Hadrian in the Horoscopes of Antigonus of Nicaea

Dr. Stephan Heilen (Münster)

Deze lezing gaf het proces van het identificeren weer van een anonieme horoscoop die, in de Apotelesmatika van Hephaestio Thebanus samengaat met de horoscopen van Hadrianus en diens achterneef Pedanius Fuscus.

The Survival of Babylonian Astrology in the 5th Century C.E.

Nicholas Campion (Bath Spa College)

In het Oost-Romeinse Rijk kwamen in 475 resp. 484 twee generaals die de oude goden aanhingen in opstand tegen de christelijke keizer Zeno. De horoscopen zijn bekend van de tijdstippen waarop zij zichzelf tot keizer proclameerden. Beide opstanden mislukten echter. Volgens Campion hebben beiden zich laten leiden door zichtbare hemelverschijnselen, in het bijzonder de vóór zonsopgang rijzende planeten, die een gunstig verloop van hun opstand leken te voorspellen. Dit is een methode die in Babylonië gangbaar was en op grond hiervan suggereert Campion dat elementen uit de hemelobserverende Babylonische astrologie kennelijk in de 5e eeuw nog in zwang waren. Dezelfde horoscopen, berekend en

geduid volgens de Griekse methoden uit die tijd, wijzen volgens latere auteurs duidelijk op het mislukken van de opstanden!

Campion kondigde zijn lezing aan als 'werk in uitvoering'. Op dit terrein is kennelijk meer te verwachten.

Māshā'Ilāh and His Importance for Medieval Horoscopic Astrology

Prof. David Pingree (Brown University)

Deze lezing betrof een specialistische uiteenzetting over de Middeleeuwse Perzische astroloog Māshā'Ilāh en de rol van de astrologie in de Zoroastrische scheppingstheorie.

3: Middeleeuwse en Renaissance horoscopen

Horoscopes of Israel in Medieval Spain

Dr. Josefina Rodriguez (Harvard University)

De lezing bood een beschrijving van astrologische verbanden tussen gebeurtenissen vermeld in de Torah, in het bijzonder de chronologie van de Zondvloed, als beschreven door de auteurs Abraham bar Hiyya, Abraham ibn Ezra en Yosef ben Eliezer in het Middeleeuwse Spanje.

The Medieval Astrologer looks at Rantzau's Nativity

Robert Zoller (astroloog, Vancouver)

In deze lezing een vergelijking aan de hand van de horoscoop van graaf Rantzau (1526, Arce Steinberg, Sleeswijk-Holstein) tussen 16^e-eeuwse en moderne rekenmethoden. Zoller betoogt dat bonafide astrologie leemten in biografieën kan invullen en zo kan bijdragen aan geschiedkundig onderzoek. Voorspelling is naar zijn oordeel mogelijk wanneer de geboortetijd op de juiste wijze is gecorrigeerd.

Zijn volbloed astrologisch standpunt lokt een discussie uit over falsifieerbaarheid. Daarin komt het standpunt van de astrologie-historicus naar voren, verwoord door Von Stuckrad: Oude horoscopen zijn bronnen voor de historicus. Behandel ze met de technieken van de tijd waaruit ze stammen, niet met moderne methoden. Het zoeken is (voor de wetenschap) naar feiten die geen speciale interpretatie behoeven. Oude voorspellingen konden worden gefalsificeerd, wat betekent dat de gebruikte technieken niet bruikbaar zijn als wetenschappelijke methode.

Pfaff, de laatste echte astroloog...

Dr. Gunther Oestmann (Münster)

Pfaff wordt wel de laatste echte astroloog genoemd. Hij viel in de achttiende eeuw wetenschappers, o.a. Champollion, aan op astrologische gronden, waarmee hij zijn eigen wetenschappelijke carrière ruineerde.

4: Vroeg-moderne horoscopen

Various Uses of Horoscopes: Astrological Practices in Early Modern Europe

Dr. H. Darrel Rutkin

De auteur is zelf niet aanwezig, zijn bijdrage wordt gelezen door Steven Vanden Broecke. Hij beschrijft verschillende manieren waarop astrologie werd gebruikt.

Johannes Kepler gebruikte astrologie zowel in zijn persoonlijk leven - hij maakte horoscopen van zichzelf en van familie - als beroepsmatig, horoscopen voor beschermheren en politieke voorspellingen. Hij wilde de astrologie hervormen en wetenschappelijker maken. Daarbij verwierp hij het meeste en behield alleen de kenmerken van de planeten, de aspecten en harmonische getalsverhoudingen als basis.

Galileo daarentegen hield zich aan de traditie. Hij maakte persoonlijke horoscopen voor zichzelf en voor beschermheren, met name Cosimo de Medici. Een beschuldiging van het bedrijven van deterministische astrologie bracht hem kort in aanraking met de Inquisitie. Dit zonder verdere gevolgen. Francis Bacon trachtte de astrologie in overeenstemming te brengen met de natuurwetenschap van zijn tijd. Hij streefde naar een 'astronomica sana', rationeel, zonder bijgeloof en gebaseerd op de ervaring.

Paus Urbanus VIII (ca. 1620) was zelf astroloog. Hij berekende de geboortehoroscopen van zijn kardinalen en trachtte met name hun dood te voorspellen. Ook zijn dood trachtte men te voorspellen en naar het schijnt deden Galileo en Morandi dat correct. Hij stierf in 1630.

Evidence and Conjecture in Cardano's Horoscope Collections

Dr. Steven Vanden Broecke (John Hopkins University)

De lezing gaf een beschrijving van de horoscopencollectie die is uitgegeven door Girolamo Cardano omstreeks 1540. In deze collectie gebruikt hij horoscoopduidingen als instructiemiddel. Het gaat daarbij niet alleen om het toepassen van strikte regels maar ook om het ontdekken van de astrologie. Hij erkent de onzekerheid binnen de astrologie zelf en acht deze ondergeschikt aan de natuurwetenschap. Daarmee gaat hij tegen de opvattingen van zijn tijd in.

N.b.: Op 4 september a.s. zal Vanden Broecke een lezing over Cardano houden voor de NVWOA.

The Function of Horoscopes in Biographical Narrative: Cardano and After

Dr. Kocku von Stuckrad

De lezing bood voorbeelden van het gebruik van astrologie in biografie en autobiografie. Girolamo Cardano's astrologisch ondersteunde autobiografie *De Vita Propria* is een zelfanalyse waarin hij zichzelf analyseert en demythologiseert. Dit in tegenstelling tot anderen die hun horoscoop juist gebruiken om zich beter te presenteren. Ook Goethe heeft in zijn *Dichtung und Wahrheit* naar zijn horoscoop gerefereerd, hoewel hij geen groot aanhanger van de astrologie was. Hij zag de geboortehoroscoop als "een opgedrukte vorm, die zich al levend verder ontwikkelt."

Een nieuw programma voor de NVWOA?

Een discussie op 1 mei 2004, ingeleid en samengevat door Wout Heukelom

Houdt de NVWOA zich bezig met empirisch onderzoek van de astrologie? Zo ja, is dat verstandig? In zijn lezing van 7 februari 2004 wees Jacob Ruijling op een mogelijkheid van empirisch onderzoek van de astrologie inzake primaire directies. Het gehoor werd hier niet enthousiast van. Ruijling had bij zijn lezing desgevraagd opgemerkt dat hijzelf slechts negatieve resultaten had gevonden. Wat nu? Is er ruimte of interesse voor ander empirisch onderzoek van de astrologie?

Wout Heukelom bepleit een accentverlegging in het onderzoek naar de astrologie. Hij vermoedt door het werk van Ruijling heen een impliciet pleidooi te mogen lezen voor het verlaten van de weg van empirisch onderzoek van de astrologie ten gunste van de weg van onderzoek naar de zinvolheid van de astrologie. Hij wil dit pleidooi in algemene zin ondersteunen.

In een brief van 28 februari 2004 heeft Ruijling zich gedistantieerd van dit vermoeden. In reactie hierop heeft Heukelom aan het begin van de discussie gewezen op pagina 5 en § 1.7 van Ruijlings publicatie *De empirische status van de astrologie*. Daar heeft Ruijling het over de niet geëxpliciteerde vooronderstelling dat astrologische uitspraken zijn gebaseerd op de empirische werkelijkheid. De overtuiging dat de astrologie een empirische status heeft en het waard is empirisch onderzocht te worden, heeft volgens Ruijling in sommige gevallen zelf de status van een niet-empirisch geloof. Zonder empirisch onderzoek van de astrologie categorisch af te wijzen of het relatieve belang ervan te ontkennen, pleit Ruijling voor de noodzaak rekening te houden met de herkomst van astrologische uitspraken. Het is volgens hem van groot belang vòòr een empirisch onderzoek zich op de hoogte te stellen van de aard van het te onderzoeken materiaal.

Een centraal - maar niet wezenlijk - punt van deze workshop is de volgende vraag geweest:

Is het empirisch onderzoek van Dean een uitzondering die de regel van de aangegeven accentverleggingen beproeft en bevestigt?

Een bevestigend antwoord zou op mooie wijze - en meer dan een ontkennend antwoord - wervend zijn voor een nieuw programma voor de NVWOA. In zo'n programma zou Ruijling een prominente rol kunnen spelen.

Heukelom is het echter niet eens met de verwerping door Ruijling in diens lezing van 7 februari 2004 van het empirisch onderzoek van Geoffrey Dean zoals dit gepubliceerd is in *Astrology under Scrutiny*, 13 (1&2), October 2000. Ruijlings kritiek snijdt volgens hem geen hout, maar Ruijling vindt Heukelom onbekwaam hem te begrijpen. Ruijling zou hierin gelijk kunnen hebben. Daarom vroeg Heukelom in een interactieve workshop de hulp van de NVWOA om Ruijling beter te begrijpen. Een resultaat zou kunnen zijn dat het empirisch onderzoek van Dean overeind blijft staan.

Heukelom heeft in de discussie inderdaad geen aanleiding gezien het onderzoek van Dean geïnvaleideerd te achten vanwege de registratie van veel geboortetijden in niet meer

dan hele of halve uren of vanwege het enorme aantal geboortetijden dat blijkt te vallen op een aantal uren, 50 minuten en 40 seconden. Hij geeft vooralsnog een bevestigend antwoord op de boven geformuleerde, centraal gestelde vraag.

Maar ook bij invalidering van het onderzoek van Dean zou het betoog van Heukelom volgens eigen zeggen inhouden dat het in astrologische kringen als empirisch gekenschetste onderzoek minder aandacht verdient ten gunste van meer aandacht voor sociologisch, historisch, filosofisch en levensbeschouwend onderzoek. Een dergelijke accentverlegging zou passen in een verschuiving van onderzoek ter toetsing van astrologische uitspraken naar onderzoek naar de astrologie zelf en haar zinvolheid.

Met aanvaarding van dit programma zou de NVWOA handelen in lijn met de wijziging van haar naam van elf jaar geleden als gevolg van een aanbeveling uit het "Eindverslag van de commissie voor reglementsverandering van de N.V.W.O.A. (te dateren in 1983/84)": 'Onderzoek van de Astrologie' werd vervangen door 'Onderzoek naar de Astrologie'. 'Onderzoek van de Astrologie' drukt te veel uit dat de astrologie een vast gegeven is. 'Onderzoek naar de Astrologie' drukt de astrologie veel meer uit als een levend verschijnsel, dat dan ook met recht en nadrukkelijk vanuit historisch, sociologisch, filosofisch en ander standpunt moet worden onderzocht. Onderzoek van de astrologie moet dus niet beperkt blijven tot de bepaling van de werkelijkheidszin ervan. Dit alles volgens het genoemde Eindverslag. In de discussie is gebleken dat het voorstel voor een leesclub te ambitieus is gebleken, wat Heukelom bij zijn overeenkomstige voorstel van enkele jaren geleden eigenlijk al vermoed had. Het gevolg is dat, als men niet samen kan lezen, het eventuele zogenaamde empirisch onderzoek beperkt zal blijven tot individuele leden van de NVWOA. Het zal dan niet het stempel dragen van de NVWOA als vereniging. Hetzelfde geldt voor andere soorten van onderzoek. Wat blijft er dan over van de wending die Heukelom voorstelt? Hij wees er op

dat de e-mail-club inderdaad een stap in de goede richting is, zeker wat betreft de goede toon die de discussianten hantieren en die nodeloze afschrikking voorkomt.

Verder pleitte hij voor een meer persoonlijk gerichte dienstbaarheid aan de studies van anderen bij gebreke van een dienstbaarheid in verenigingsverband. Een eigen wiel uitvinden en daar aandacht voor vragen fragmenteert de beschikbare belangstelling en energie te veel. Hier tegenin werd gesteld dat veel leden slechts worden gemotiveerd tot activiteit of onderzoek door dat wat in het eigen hart speelt. Pas als het hart gevolgd wordt, zou een beroep gedaan kunnen worden op zelfbeperking en onderzoekdiscipline.

Heukelom pleitte er voor de zelfbeperking en onderzoekdiscipline al te laten spreken voordat de roep van het hart de kans krijgt het pleidooi te winnen. Ook en juist als professionele onderzoeker zal men in een vakgroep moeten passen en het hart eventueel een veer moeten doen laten. Pas in de wisselwerking van spraak en tegenspraak zal goed onderzoek gedijen. Hiervoor zijn dus collega's nodig. Om deze situatie te bereiken kunnen niet alle betrokkenen vrijelijk hun eigen hart volgen (tenzij alle harten dezelfde roep vertonen). Zijn advies is daarom - gezien de beperkende omstandigheden - prioriteit te leggen bij het lezen van andermens' onderzoek en niet bij het opzetten en uitvoeren van nieuw eigen onderzoek.

In de discussie kwam ook het in astrologische kringen - en ook onder NVWOA-leden - vaak gehanteerde begrip intuïtie ter sprake. Ruijling merkte op dat zijn verhandelingen daarover nog steeds niet voldoende bekend zijn, ook niet onder NVWOA-leden. Heukelom zag dit feit als duidelijke onderstreping van zijn betoog tot meer lezing van studies van anderen. Een vruchtbare definitie van intuïtie valt volgens hem te lezen op pagina 11 van Ruijlings studie Astrologie en gnosis in het hermetisme uit 1994. Ook de intrigerende onderzoeksresultaten van Gauquelin, Ertel en Dean zijn in de eerste plaats het gevolg geweest van kennisname van door anderen geschreven relevante literatuur.

De NVWOA Nieuwsbrief is een uitgave van de Nederlandse Vereniging voor Wetenschappelijk Onderzoek van de Astrologie.

Bestuur NVWOA:

Voorzitter: drs. F.J. Methorst, Kasaidreef 19, 3564 AS Utrecht, tel. / fax: 030 - 261 77 23, e: floris.methorst@planet.nl
Secretaris: Hans van Oosterhout, Turkooisdrift 10 3436 BG Nieuwegein tel.: 030 -603 37 99, e: hans@hvoosterhout.demon.nl.
Penningmeester / coördinator onderzoek: drs. F. Vernooij, Prof. H. de Vrieslaan 9, 3571 GE Utrecht, tel. 030 - 271 15 66, e: tover@hetnet.nl;

Prof. dr. W. De Graaff, Appelgaarde 117, 3992 JD Houten, tel. / fax: 030 - 637 32 60, e: reijnendegraaff@planet.nl;
Drs. A.G. Bruining, Petemoederslaan 11 bis a 3552 AH Utrecht, tel. 030 - 273 29 54, e: lexbruin@worldonline.nl;
Redactie Nieuwsbrief: Hans de Groot, Jeanne d'Arclaan 250, 1183 BG Amstelveen, tel. 020 - 647 53 49, e: hansvaio@planet.nl

Website: NVWOA: <http://home.worldonline.nl/~lexbruin/index.htm>